



International Conference on Linguistics, Literature And Translation

International Conference on Linguistics, Literature And Translation - double-blind peer-reviewed, monthly, open-access proceeding published to get excellence on Research and Development. It publishes high-quality articles across the breadth of linguistics, literature and translation research. With its uniquely broad coverage, all articles are free to access across the globe, allowing authors to share their research and maximise its impact. The boletin on Linguistics, Literature And Translation is led by expert international editorial board members who take an objective approach to peer review, ensuring each research paper is reviewed and evaluated on its own scholarly merits and research integrity. Joining your work in the International Conference of Linguistics, Literature, and Translation means you will receive prompt and reliable publishing and a global platform for your research to reach its full potential.

BOLALARDA UCHRAYDIGAN PSIXOLOGIK MUAMMOLARNI BARTARAF ETISHDA ERTAK TERAPIYASIDAN FOYDALANISH

Marufova Munira Egamqulovna

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Maktabgacha ta'lim kafedrası
o'qituvchisi, O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Axmatova Mohichehra

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti 3- kurs talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada bolalarda uchraydigan psixologik muammolarni bartaraf etishda ertak terapiyasidan foydalanish aqli zaif o'quvchilarni bog'langan nutqni rivojlantirish uchun ertak terapiyasidan foydalanish usuli bayon etilgan. bu usul orqali o'quvchilarga hayvoning terapislik ta'siri orqali motivatsiya berish, aloqalar va ijodiy hislarni rivojlantirishga yordam berish, shu bilan birga shaxsiy fikrlarini, hissiyotlarini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ko'maklashishi xaqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: ertak-terapiya, bog'langan nutq, psixologiya, uyg'unlik, motivatsiya, ijtimoiy, stress.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda «2017-2021 yillarda maktabgacha va maktab ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi farmoni ijrosini ta'minlash maqsadida maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilashda, atrof-olamga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish, ongli idrok qilish, borliqni xis qilishda bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratishni avvalo oiladan boshlab maktabgacha ta'lim muassasalarida davom ettirishni taqozo etmoqda. Kengroq mushohada yuritadigan bo'lsak, millat barkamolligi, Vatan taraqqiyoti farzand tarbiyasi bilan bog'liqdir. Ertak terapiya bu bolani ertaklar orqali tarbiyalash, psixologik xavfsizligi shakllantirish va davolash metodidir.¹ Ertak terapiyasi atrof-muhitni ijodiy bilishga asoslangan art-terapiya sohalaridan biridir. U o'zida pedagogika, falsafa, psixologiya va tibbiyotni o'zida mujassam

¹ Ahmedova Z. "Ertak terapiya" Toshkent- 2019

etgan. Ertak terapiyasi - bu hikoya qilish yoki ertak o'qish orqali terapiya. U uyg'unlik holatini tiklashga qaratilgan va o'smirning psixofizik muvozanatini yaxshilashga yordam berishi aytilgan (Czernianin, 2019). U bilan ishlashning tashkiliy shakli ertak terapevtik vaziyatda tuzatuvchi harakatlarni o'z ichiga oladi, shuning uchun bu jihatdan u musiqa terapiyasi, drama terapiyasi va boshqalardan farq qilmaydi. Boshqa xolatlarida ham, masalan, maxsus ta'lim, logopediya, lingvistikada qo'llanilishi mumkin. Ertak terapiyasi isbotlangan, tizimli va qasddan qilingan shaklli faoliyatdir. Ertak terapiyasini maktablardagi tuzatuvchi va kompensatsion mashg'ulotlar bilan taqqoslash mumkin. Ularning umumiy xususiyati bolaning terapevt bilan, talaba - o'qituvchi yoki bolaning ota-ona bilan o'zaro munosabatida namoyon bo'ladi. Taqdimotda bolalar uchun asarlar, adabiy pozitsiyalarni tanlash va terapiya rahbarining kommunikativligi muhim ahamiyatga ega. Terapevt bolani tinglashi kerak va uni adabiy asarni og'zaki izohlashga undashi lozim. Ertaklar xilma-xillikni tushunish imkoniyatini beradi. Bolalar asarlari juda ko'p psixologik haqiqatlar va ularni uzoqdan kashf qilish ijobiy qadriyatlar va xarakter shakllarini rivojlantiradi. Ertaklardagi profilaktika ta'siri bilan bog'liq ma'lumotlarni taqdim etishdan quyidagilar iborat: muammoni hal qilishning o'ziga xos strategiyalarini taqdim etadigan hissiy holatlar (Elkin, Train, Denham, 2003). Barcha terapevtik ertaklarda bosh qahramon, boshqa belgilar, fon va mavzuga oid qat'iy elementlar mavjud. D.Brett (2003) taklif qilishicha, bolalarga aytiladigan hikoyalardagi syujetlar, taqdim etilgan dunyo, va bolaning haqiqiy holatiga o'xshash belgilar identifikatsiya mexanizmidan foydalanish orqali ertak dunyosi yaratadi va bolaga yaqin tajribalarni taqdim etadi. Bolaning tajribada boshdan kechirgan qiyinchiliklarni aniqlash va og'zaki ifodalash jarayonini qo'llab-quvvatlaydi. Hikoyadagi kattalar tomonidan ularning so'zlashuvi xavfsizlik tuyg'usining o'sishiga yordam beradi - histuyg'ular nomlay olish qobiliyati shakllanadi, ular bostirilmaydi shu bilan birga tasvirlanadi. Xar bir ertadagi jarayon "yonida" sodir bo'layotgandek sodir bo'ladi - ularni hikoya qahramoni boshdan kechiradi va bular aytilgan hikoyalar orqali havola qilinadi, bu esa bolaga xavfsizlik hissi beradi. Yaratilgan aloqa birgalikda hikoya qilish paytida bolani qo'llab-quvvatlashning muhim elementiga aylanadi. Ertakni kashf qilish o'zingizga va dunyoga masofani qo'lga kiritish imkonini beradi. Bunday belgilarni aniqlash orqali, bola o'zini yolg'iz his qilmaydi. U bo'lishi mumkin bo'lgan elektron belgilarni tushunishga harakat qiladi. Bolalar adabiyoti asarlari ko'pincha terapevtik ertaklar ko'p qo'llanilishi funksiyalari orqali quyidagilarga bo'linadi: dam olish ertaklari, psixo-tarbiyaviy ertaklar va psixoterapevtik ertaklar. Ertak toifalari o'zaro bog'lanib, qo'shib ketadi. Terapevtik xonalarni ham shunga ko'ra ajratish mumkin, masalan: tajovuzkor, surunkali kasal, nogiron bolalar, maktabdagi muvaffaqiyatsizliklarni boshdan kechirgan, duduqlanishga uchragan bolalar toifasidan kelib chiqqan xolda. Ertak terapiyasi yordamida biblioterapevtik jarayonni rejalashtirishda eng muhimi to'g'ri ertakni tanlashdir. Bu tanlov to'rtta mezonga asoslangan bo'lishi kerak, ular moslashuvchan va bolalar va o'smirlarning yoshi va rivojlanish bosqichiga qarab o'zgaruvchan bo'lishi lozim. Bular: ertakning uzunligi, tuzilishi, qiyinligi. Belgilar soni kamroq. Hikoyada tasvirlar va rasmlar bo'lsa, uni qabul qilish shunchalik oson bo'ladi. Ushbu hikoyalar terapevtning to'plami bo'lishi kerak, turli matnlardan iborat: tinchlantiruvchi, rag'batlantiruvchi, mulohaza yuritishga undaydigan lahzadalaran iborat bo'lishi zarur. B. Bettelxaym takidlashicha (1996), "Yaxshi tanlangan adabiyot oltinga tengdir". Muhimi, o'qituvchi ertak aytib berganida, bola matnga "kirishi", savollarga javob berish yoki dramaga qo'shilish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Shu tufayli ertak bir vositaga aylanadi - bolaning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish, tasavvurni rivojlantirish, his-tuyg'ularni va grafomotor qobiliyatlarni rag'batlantirish vositasiga. Bolalar fantaziyasi, eshitish, vizual yoki teginish qobiliyatini rivojlantiradilar. Ertak tufayli bola yomonlik va adolatsizlikka nisbatan sezgir bo'ladi. U o'zining psixologik ehtiyojlarini qondira oladi va o'zini sevilgan, qabul qilingan, xavfsiz his qilishi mumkin. Ertak terapiyasi hissiy qiyinchiliklarga duch kelgan bolalar uchun nutq terapiyasida ham foydali vosita bo'lishi mumkin, masalan, duduqlanish tufayli. Ma'lumki, duduqlanish bir qator sabablarni keltirib chiqaradi, bola uchun noxush oqibatlar, ko'pincha hissiy buzilishlar shaklida. Shuning uchun to'g'ri ishlab chiqilgan ertaklar bunday bolaga yoqimsiz taranglikni kamaytirishga va unga ishonchni qozonishga yordam beradi. To'g'ri nutq, boy so'z boyligi - samarali muloqotning urug'i, muloqotni kafolatlaydi. Bolalar o'zini qanday tutishni, muammoga qanday munosabatda bo'lishni, qanday gapirishni va bola bilan

suhbatlarda kelishuvga erishishni o'rganadilar. Buyuk olim Stossing mashqlari haqida so'z yuritadigan bo'lsak, u til o'yinlari o'qilgan ertaklar haqida suhbat davomida bolaning rivojlanishini rag'batlantirish imkonini borligini aytadi, ona tilini tushunishni tezlashtiradi, gapirishga undaydi va duduqlanish paydo bo'lishining oldini oladi, ko'plab nutq nuqsonlarini bartaraf qiladi. Shuningdek, u lug'atni boyitadi va ifodali nutqni shakllantiradi. Turli xil ruhiy o'yinkulgilar o'yinni yanada jozibador qiladi, bolalarni faollashtiradi, ularni ochib beradi. Ertak terapiyasi kursi o'z-o'zidan paydo bo'ladigan reaksiyalarni va bir vaqtning o'zida paydo bo'lishi kerak aniq, tasviriy fikrlash va muayyan mavzuda erkin so'zlash uchun sharoit yaratadi. Ertak terapiyasining asosiy maqsadi, masalan, duduqlangan bolaning holatida, samara olishdir. Duduqlanish - bu nutqning buzilishi bo'lib, uni ham bir qator sabablar keltirib chiqaradi: neyrofiziologik alomatlar, shu jumladan mushaklarning ohangini oshirish. Keyin bola o'zida zo'riqish his qiladi va o'ziga yopildi. Bu holat qo'rquv bilan bog'liq ortiqcha stressga olib kelib, gapirishdagi keskinlikni yo'qotib, psixologik noqulaylik hissinı kuchaytiradi. Bunday holda, tasalli beruvchi tabiatning terapevtik ertaklari juda yaxshi ishlaydi (Szkolak-Stępień, 2019). Chunki Bu turdagi ertaklarda yoqimli his-tuyg'ular va yoqimli aloqalarni uyg'otadigan joylar tasvirlangan. Bu tashvishlarni kamaytiradi va yanada xotirjam munosabatda bo'lishga imkon beradi. Bu ertak turi terapiya jarayonida foydalanishga arziydi bolaning individual xususiyatlari va holatiga bog'liq bo'lgan xolatda albatta.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Elkin J., Train B., Denham D. O'qish va kitobxonni rivojlantirish: o'qish zavqi. Yuz. L., 2003 yil.
2. Molicka M. Biblioterapiya va baykoterapiya. Rola adabiyoti va rozumieniya jarayoni świataspołecznego va siebie. Poznan, Wydawnictwo Media Rodzina, 2011 yil
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/fairy-tale-therapy-as-a-form-of-support-in-speechtherapy-and-communication-disorders>
4. Ahmedova Z. "Ertak terapiya" Toshkent- 2019
5. Nishanova Z.T., Alimova G.F.L., Turg'unboyeva A.G., Asranboyeva M.X. "Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi" Toshkent – 2017